

KOKK- OG SERVITØRFAG

Janne Fredriksen og Ingun Dager Moe

Servering, bransje og miljø

Yrkeslitteratur as

Servering, bransje og miljø

Vg2 kokk- og servitørfag

Yrkeslitteratur as

© Yrkeslitteratur as, Oslo, 2008
ISBN 978-82-584-0598-3

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller i strid med avtaler om kopiering som er gjort med KOPINOR, interesseorganisasjon for rettighets-
havere til åndsverk. Forbudet gjelder både hele verket og deler av det, medregnet lagring i elektroniske medier, visning på bildeskjerm og innspilling på bånd.

Yrkeslitteratur as
Postboks 5178 Majorstuen, 0302 Oslo
Tlf. 23 27 59 00, faks 22 43 02 39
post@yrkeslitteratur.no
www.yrkeslitteratur.no

Illustrasjoner: JUPITERIMAGES, Janne Fredriksen, Culina,
Arne Kjeldstadli, Lasse Ingeberg (side 103, 133 øverst),
Sol Nodeland (side 148), Knut Randem/WorldSkills Norway,
Opplysningskontoret for kjøtt/Studio Dreyer-Hensley,
Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt/ Alf Børjesson,
Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker

Omslagsbilde: JUPITERIMAGES
Grafisk tilrettelegging: Interface Media as

Trykk: Interface Media as

Forord

Denne boka er skrevet for programfaget *Servering, bransje og miljø* for vg2 kokk- og servitørfag.

Du valgte sikkert vg2 kokk- og servitørfag fordi du syntes det var områder som virket spennende på vg1. Målet med denne boka er selvsagt at du skal komme et skritt videre. Noe av stoffet er repetisjon fra vg1, men i løpet av dette året skal du gå mer i dybden og forberede deg til tiden som lærling og det å gå ut i arbeidslivet.

Boka begynner med en introduksjon. Der kan du kan lese om hva du kan vente deg når du skal ut i arbeidslivet og hva som er viktig å tenke på. Du får vite hva det vil si å jobbe som servitør, hva arbeidsgiver, gjester og kunder venter av deg, hvilke arbeidsoppgaver som venter deg og hvilke grunnleggende kunnskaper du bør ha.

Temaer som service og kunde- og gjestebehandling er sentrale i faget og i denne boka. I tillegg finner du praktisk informasjon om selve serveringen – borddekkning, bære- og ryddeteknikker, serveringsmetoder og oppgjør.

Kapitlet *Å starte et firma* gir grunnleggende informasjon om firmatyper, kalkulasjon, prissetting og budsjett. Det kan være nyttig kunnskap hvis dere skal starte en elevbedrift i løpet av skoleåret.

I boka *Bransje, fag og miljø* for vg1 lærte du grunnleggende og livredende førstehjelp. I denne boka er det mange oppgaver om temaet slik at du får repetert det du lærte i fjor. I tillegg finner du informasjon om og lenker til nettsteder med grunnleggende og livredende førstehjelp på www.yrkeslitteratur.no. Det samme gjelder informasjon om miljø og avfallshåndtering.

Vi håper du får glede og nytte av boka, og at du føler at du får bruk for kunnskapen både i hverdagen og i arbeidslivet.

Janne Fredriksen takker alle som har bidratt i arbeidet med boka – elevene ved Etterstad videregående skole, servitørlærlingene fra

Brasserie France, Markveien Mat & Vinhus, Theatercaféen og Baltazar Ristorante & Enoteca som har stilt opp på bilder. Takk også til nevnte bedrifter for lov til å ta bilder i lokalene og spesiell takk til Brasserie France for utlån av bilder. En stor takk går også til Elisabeth Knutsen hos Lærlingekompaniet for faglige råd og til Culina for hjelp til bilder av restaurantstyr. En spesiell takk til Dorrit Vigsø, for ditt smittende engasjement.

Oslo, september 2008

Janne Fredriksen og Ingun Dager Moe

Forfatterpresentasjon

Janne Fredriksen har grunnkurs kokk og 2-årig servitørlinje med handelsfag ved Oslo kokk- og stuertskole (nå Etterstad videregående skole) i Oslo. Deretter var hun servitørlærling på Stefanhotellet i Oslo. Som lærling fikk hun 2. plass i nordisk mesterskap for servitørlærlinger. Hun tok servitørfagbrevet i 1989. Fra 1991 til 1997 var hun servitørlærer. Etter et par år med arbeid i resepsjon begynte hun igjen som servitørlærer. Hun arbeider i dag som lærer ved Etterstad videregående skole. Fredriksen har i tillegg baristakurs, har vært dommer i ulike konkurranser for servitører og lærlinger (World skills, Oslo-cup, Norges-cup).

Ingun Dager Moe har fagbrev som kokk, utdanning fra Norsk Hotellhøgskole i Stavanger og Praktisk-pedagogisk utdanning ved Høgskolen i Akershus. Hun har erfaring som leder i restaurantbransjen, fra personalarbeid i hotellbransjen og omfattende undervisningserfaring på ulike reiselivsstudier. Dager Moe er i dag ansatt på Fagskolen Treider College som studieleder og faglærer innen reiselivsstudier og butikkledelse. Hun har tidligere vært medforfatter for kunnskapsspillet GASTROVINI og læreboka *Bransje, fag og miljø* for vg1 restaurant- og matfag – begge utgitt på Yrkeslitteratur as.

Innhold

Kapittel 1 Kokk- og servitørfaget 9

Yrkesvalg og egenskaper	9
Hva innebærer servitøryrket?	11
Hva kjennetegner en dyktig servitør?	11
Servitørens oppgaver.....	12
Hva innebærer kokkeyrket?	13
Kokkens oppgaver.....	13
Personlig hygiene og uniform	15
Videre yrkesvalg med servitør-/kokke-fagbrev	17
Veien fra servitørfagbrevet til kokkefagbrevet eller omvendt	18
Konkurranser	19

Kapittel 2 Service og gjestebehandling 21

Hva er service?	21
Ulike kundetyper må behandles forskjellig	22
Serviceopplevelse	24
Service og sannhetens øyeblikk	28
Service og deg	30
Motivasjon.....	32
Service og kommunikasjon	33
Service og samarbeid	35
Markedsføring	37
Salg	38
Service og etikk	49
Stress	51
Oppgaver	53

Kapittel 3 Arbeidsteknikk.....58

Servitørens hjelpemidler.....	58
Begrepsavklaringer	59
Restaurantutstyr	62
Bære- og ryddeteknikk.....	70
Serveringsmetoder.....	82

Kapittel 4 Klargjøring av restaurantlokaler og oppdekking	88
Produksjonshygiene og renhold.....	88
Oppdekking	94
Servietter	106
Plassering av gjester.....	111
Kapittel 5 Servering	117
Måltidene	117
Frokostmenyer	118
Bufféserving	119
Selskapserving	122
À la carte-servering.....	133
Vaktlister.....	134
Kapittel 6 Salgsregistrering og oppgjør.....	140
Kassesystemer	140
Oppgjør.....	142
Kapittel 7 Drikkevarer	144
Servering av drikkevarer	144
Kaffe	149
Te	154
Bararbeid	155
Baroppgave.....	155
Kapittel 8 Tilberedning ved gjestens bord.....	157
Transjering.....	157
Flambering	166
Salatdressinger	173
Kapittel 9 Å starte et firma	176
Selskapsformer – litt teori	176
Kapitalbehov og finansiering	178
Prisfastsettelse.....	181
Merverdiavgift (mva.)	184

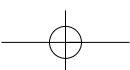
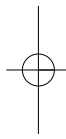
Budsjett	190
Å føre og avslutte regnskap	191

Kapittel 10 Førstehjelp 192

**Kapittel 11 Faguttrykk/råvarer/tilberednings-
metoder 195**

Vedlegg	206
---------------	-----

Kapittel 1

Kokk- og servitørfaget

Yrkesvalg og egenskaper

Hva vil jeg helst bli?

Kokk eller servitør – kanskje begge deler?

Den formelle delen av utdannelsen til å bli kokk eller servitør er du allerede godt i gang med. Du får med deg viktig teoretisk og praktisk kunnskap på veien. Det er viktig med kunnskapene fra skolen for å bli en flink lærling og fagarbeider. Skolen gir deg et solid grunnlag på veien videre.

Reiselivsnæringen er verdens raskest voksende næring. Det betyr at det er et stort behov for dyktige, utdannede fagarbeidere som har lyst og vilje til å gjøre en god jobb – en jobb som er varierende, utfordrende, spennende og morsom! Du må være kreativ, like å variere mellom dag- og kveldsvakter, være profesjonell og positiv.

Vg1-elever klar for Vg2

Kapittel 2

Service og gjestebehandling

Hva er service?

Service – hvorfor er det en viktig del av Vg2?

I læreboka «Bransje, fag og miljø» for Vg1 reflekterte vi over hvorfor service er så viktig. Her skal vi repetere noe av disse tankene.

Service er et tema som virkelig har blitt satt på dagsordenen de senere årene. Konkurransen mellom bedrifter har blitt sterkere – du som kunde kan få den samme maten og atmosfæren i mange restauranter. Derfor er det blitt viktig å kunne tilby noe konkurrenten kanskje ikke har, f.eks. god personlig service.

Uten kunder har vi spilt fallitt. Det er den **personlige** følelsen av å bli tatt vare på og bli behandlet som noe spesielt, som gjør at kunden kommer tilbake. Undersøkelser viser at den viktigste grunnen til at kundene slutter å komme til akkurat oss og vår bedrift, og heller går til en konkurrent, er opplevelsen av dårlig service. (Det er faktisk så mange som 7 av 10 kunder som ikke kommer tilbake på grunn av den dårlige servicen de opplevde i kontakt med de ansatte!

Men hva er egentlig service? Og hva er **god** service? Er god service det samme for alle mennesker? God service er *ikke* det samme for alle kunder og det er akkurat det som gjør det så spennende!

Hvordan skal vi klare å finne ut hva akkurat den gjesten som kommer inn i vår restaurant vil ha for å bli fornøyd? Svaret på det spørsmålet finner du ikke i noen lærebok – det er noe du lærer deg etter hvert. Det er noe du lærer deg med arbeidserfaring; og etter hvert lærer du å se og tolke hva den enkelte gjest vil ha for å bli fornøyd med den servicen du yter. Det fins ikke noe fasitsvar på hva god og dårlig service er fordi det er så forskjellig fra menneske til menneske. Det som gir en *opplevelse* av god service for deg, behøver ikke være det for en av dine klassekamerater.

Kapittel 3

Arbeidsteknikk

Servitørens hjelpemidler

Servitøren er avhengig av hjelpemidler for å kunne utføre arbeidet på best mulig måte. Hvilke hjelpemidler du får bruk for, er avhengig av bedriften, menyen og serveringsmåten. Det er likevel noen hjelpemidler som alltid blir brukt, uansett hvor du arbeider:

Håndservietten

Brukes først og fremst til å beskytte hånd og håndledd mot varme fra tallerkener og fat.

Servietten må være skinnende ren og sammenbrettet (brettet i fire). Når vi er blant gjester, skal servietten henge på venstre håndledd klar til bruk om det drypper fra vinflasken eller når vi åpner en flaske musserende vin eller Champagne.

Vinopptrekker

Det fins flere typer på markedet. Vinopptrekkerer med kniv og to ledd på hevarmen, foretrekkes av mange og bør ha fast plass i lommen din.

Fyrstikker/lighter

På steder med levende lys er det lurt å ha noe å tenne lyset med.

Skrivesaker

Mange servitører stoler på hukommelsen og utfører bestillinger den med største letthet. Det er lurt å notere ned bestillinger, særlig når det er mye å gjøre.

Et par penner er viktig, både for deg selv og til utlån til gjester som skal betale med kredittkort.

Lommebok/servitørveske

En servitør bør alltid ha rikelig med vekslpengen, selv om de fleste betaler via bankterminal. Har man felles kasse med vekslpenge, er det viktig at den er velfylt før hver vakt. Gjesten må slippe å vente med å få tilbake veksel.

Ha f.eks. sysaker, sikkerhetsnåler, skopussesaker, tannbørste og tannkrem i garderobeskapet.

Begrepsavklaringer

Mise en place = alt på sin plass

Utstyr som undertallerkener med demper, sukker- og fløtesett, te, kaffe, kaffekopper, vannglass, ekstra kuverter som er ferdig polert, håndservietter og gripebestikk som er gjort klart til kveldens gjester, kaller vi mise en place.

Mise en place i en bankettavdeling

Hvis du må bære ut 2. servise til et bord, sparer du mye tid og løping ved at dette står klart på et egnet sted i anretningen. Når det er mye å gjøre i restauranten dekker vi bordene på nytt etter at gjestene har gått, slik at vi kan ta imot nye gjester. Hvis serviset ikke er forhåndspolert, bruker vi unødvendig mye tid på å løpe

Kapittel 4

Klargjøring av restaurantlokaler og oppdekking

Produksjonshygiene og renhold

For at restauranten skal være mest mulig innbydende, må vi planlegge grundig og være godt forberedt. Vi må alltid tenke på konsekvenser i det arbeidet vi gjør. Gjesten vil få et dårlig inntrykk av bedriftens hygiene hvis de opplever at noe ikke er rent.

Oppvask

De fleste hoteller og restauranter har egne ansatte som tar seg av oppvasken.

Det hender at servitørene må hjelpe til i oppvasken, særlig hvis det er mye å gjøre i restauranten og det mangler rent utstyr, eller ved sykdom hos oppvaskpersonalet. For å samarbeide best mulig og forenkle hverandres arbeidsoppgaver, er det viktig å sortere og sette fra seg skitten oppvask på rett sted. Forskjellige glass skal sorteres i hver sine glassbakker med skillevegger for samme størrelse og type. Store tallerkener skal stables på store tallerkener og det er en selvfølge at man skraper av matrester før servicet settes til vask i oppvasken. Rent servise eller utstyr settes eller stables tilbake på plass. Dette forenkler arbeidsoppgavene til servitørene når de skal hente rent dekketøy, glass, utstyr osv.

Mange bedrifter har egne oppvaskmaskiner som bare brukes til glass. Uansett vannkvalitet så blir det noe fett i vannet i en stor oppvaskmaskin. Det unngår vi ved å vaske glass separat. Fettet gjør at ølet blir dovent fort, ølskummet forsvinner lett og det reduserer

Duken brettes ut

Kantene skilles i bretten

Duken løftes mens man holder i brettene

Duken legges rolig på plass

Runde bord

Legg duken slik at bordbeina skjules mest mulig. Stå midt mellom to bordbein når du legger på duken. På den måten faller dukhjørnene slik at de skjuler bordbeina. Hvis dukhjørnene er for lange og når i gulvet, bør hjørnene låses fast under duken på bordet, slik at det blir lik lengderetning på duken for hele bordet.

Når du legger på duk på flere runde bord, må du passe på at duken blir lagt likt på alle de runde bordene.

På større bord må vi legge på flere duker. Da er det viktig å passe på at nedhengene er like på alle dukene.

Langbord

Når vi skal legge på duker på et langbord er det best å være to, eller gjerne flere. Lange duker kan være vanskelige å håndtere, og en liten feil kan bli veldig synlig. Dessuten er det i begynnelsen til stor hjelp at én person holder øye med midtbretten og dirigerer de to andre på rett vei. Det viktigste er at midtbretten blir rett uansett hvor mange lange duker man skjøter. Det kan være flere grunner til at sidebrettene ikke blir like rette. Oftest kamuflerer vi sidebrettene

Oppdekking, à la carte

Spesialoppdekking

Noen retter er vanskelig å spise med vanlig bestikk. Da trenger vi spesialbestikk. Det kan f.eks. være for å holde fast sneglehuset med en slags tang slik at man får fisket ut sneglen med en spesialgaffel, eller for å få fatt i hummerkjøttet i en hummerklo. De spesielle rettene krever hjelpemidler i form av spesialbestikk, se side 64. Der fingrene lett kan komme i kontakt med maten, brukes i tillegg en skyllebolle. Dette er en liten bolle fylt halvt opp med lunkent vann og tilsatt en skive sitron. Sitronen gir fingrene frisk lukt etter at de har vært i kontakt med f.eks. ferske reker eller andre råvarer.

At vi også setter fram en ekstra tallerken til avfall som skall, klør, sneglehus o.l. er en fordel, slik at kuvertasjetten kan bli brukt til brød og smør som ofte er tilbehør ved slike retter.

Båten

1. Brett servietten opp til en trekant med fire løse lag på toppen
2. Brett høyre side inn mot midten og ned
3. Det samme på venstre side
4. Du har nå to løse fliker nede som du bretter inn bak og lukker servietten med fire løse lag på toppen
5. Dra så ett og ett lag så langt bak du klarer og båten er klar

Kronen

1. Brett servietten sammen på langs
2. Snu servietten med åpningen mot deg
3. Brett den ene siden inn mot midten
4. Brett den andre inn mot midten og lukk den. Ta den opp i hånden med de løse snippene opp
5. Begynn på den ene siden og brett snippene ned til nederste hjørne. Åpne midten og dra det ene hjørnet ned til det andre på motsatt side, og gjør det samme bak. Nå har du en gjennomgående V på toppen
6. Fold ut servietten.

Kapittel 5

Servering

Måltidene

Frokost

I Norge regnes frokost som dagens viktigste måltid. Ved å spise på morgenen får vi energi til dagens gjøremål. Dessuten bidrar en god frokost til økt forbrenning i kroppen vår.

De fleste norske hoteller tilbyr frokostbuffé mellom klokken 0630 og 1000 på hverdager og 0730 og 1100 på helgedager. Det kan variere noe fra hotell til hotell.

For de gjestene som skal av gårde tidligere, tilbyr de fleste hotellene en frokostpakke som de enten kan spise før de reiser fra hotellet eller ta med seg som matpakke på turen. Denne frokosten er enklere enn buffeen, og må bestilles i resepsjonen dagen i forveien. Kokkene gjør den klar på kveldstid og resepsjonen tar den ut av kjøla på morgenen og gir den til gjesten.

Frokosten er ofte inkludert i prisen på overnattingen. Men for å få frokosten servert på rommet, tar hotellet betalt for romservice. Hotellene tar også imot betalende frokostgjester utenfra.

Frokostbuffeene er forskjellige fra hotell til hotell eller fra hotellkjede til hotellkjede. Men felles for frokostbuffeene er at de skal inneholde god og næringsrik mat. Standard på alle hoteller er at frokostbuffeen inneholder melk, juice, syltetøy, ost, kjøttpålegg, kokt egg, agurk, tomat, yoghurt og frokostblandinger (cornflakes, havregryn o.l.), brød og te/kaffe. Utvalget varierer fra hotell til hotell. Noen tilbyr en rikholdig frokostbuffé med forskjellige typer usøtede og søte bakervarer, varme retter, oppskåret eller frisk frukt og et rikt utvalg av pålegg, mens andre tilbyr enklere frokostbuffeer.

Kapittel 6

Salgsregistrering og oppgjør

Kassesystemer

Kasser

Et kassesystem eller kassaapparat som mange kaller det, har mange funksjoner avhengig av hvilket registreringsystem og hvilken type kassaapparat som blir brukt. Kassesystemet har flere funksjoner både for gjesten, servitøren og bedriften. Det skal produsere en regning til gjesten, lage en arbeidsordre til kjøkkenet og registrere regningen i regnskapet.

Størrelsen på bedriften har også noe å si. Hoteller har et større registreringsystem enn en liten restaurant.

Touch = berøre

De fleste restauranter har egen programvare tilpasset sin bedrift enten som frittstående datamaskin eller som en bærbar PC. Noen bruker fortsatt de gamle kasseapparatene med koder for produktene. Men i dag er kasser der du taster alt rett inn på skjermen mest brukt, en såkalt touch screen eller touchskjerm. Noen restauranter velger også å bruke en håndholdt terminal der servitøren taster inn bestillingene direkte ved gjestens bord. Den er koblet opp mot restaurantens kassesystem.

Et moderne kassesystem registrer også bruk av varer, slik at kjøkkenet ned til minste detalj lett kan ha oversikt over hva som er gått med og hvor mye som er igjen av råvarene.

Den registrerer også alt til regnskapet som bedriftene plikter å føre, blant annet merverdiavgift (moms). Merverdiavgiften varierer etter hvilke varer som har blitt solgt. Dette finner du mer om i kapittel 9.

Kapittel 7

Drikkevarer

Servering av drikkevarer

Åpning av vin

Rødvin, hvitvin og rosévin

Vinflasken med rød-, hvit- eller rosévin presenteres med etiketten mot gjesten slik at den som bestilte vinen kan se at det er den riktige vinen.

Deretter settes flasken på bordet med etiketten mot gjestene. Med kniven på vinopptrekkeren skjæres kapselen på korken av under flaskehalsens «leppe».

Opptrekkeren skrus ned i midten av korken. Ikke skru helt igjennom korken, da kan det komme kork i vinen. Når man trekker opp korken kan man bruke begge hevearmene på vinopptrekkeren, slik at korken trekkes rett opp og ikke brekker. Vær forsiktig på slutten slik at opptrekkingen skjer lydløst. Lukt deretter på korken med én gang for å kjenne etter at korken lukter friskt av vin og fuktig kork. Korken kan ligge på bordet, da kan gjesten også lukte hvis det er ønskelig.

Musserende vin eller champagne

Når du skal åpne musserende viner og champagne, tar du først av folien på korken. Plasser deretter tommelen på korken mens du skrur av gitteret med ståltråd som holder korken på plass. Med tommelen kan du føle trykket i flasken og du kan kjenne om flasken nettopp har blitt litt ristet på. For å hindre at korken spretter av, plasserer du raskt håndservietten og hånden over korken. Vri forsiktig på flasken mens du holder igjen trykket. Spruter vinen ut av flasken, blir kvaliteten dårligere og gjestene må drikke smådoven

Kapittel 8

Tilberedning ved gjestens bord

For servitøren gir tilberedning av mat ved bordet en mulighet til å underholde gjestene og skape god gjestekontakt. Det er viktig å arbeide raskt og effektivt enten det er varme eller kalde retter som tilberedes. Varm mat skal være varm når den serveres. All mat må anrettes pent og delikat på gjestens tallerken.

Man kan transjere fisk, fugl, kjøtt og frukt eller flambere med brennevin fisk, skalldyr, kjøtt og raguer laget av disse råvarene. Du kan også lage biff tartar, sauser og dressinger ved bordet.

Dette kapitlet tar for seg noen få av de mange rettene som vi kan tilberede ved gjestens bord. Grunnprinsippene kan brukes til andre retter også.

Selv om du ikke får prøvd deg på alle eksemplene er det viktig at du kjenner dem i teorien. Da kan du øve på det når du er ute i lære. Hvis du skal delta i lærlingkonkurranser kan noen av rettene her være aktuelle å trene på.

Transjering

Transjeringsutstyr

For fisk

Fiskefat

Fisken anrettes på et fiskefat på tøyserviett, og fatet presenteres for gjestene. Fisken transjeres på fiskefatet og blir snudd ved hjelp av

Kapittel 9

Å starte et firma

av Steinar Madsen

Selskapsformer – litt teori

Du skal sannsynligvis ikke starte eget firma mens du går på skolen, kanskje dere skal starte en ungdomsbedrift på skolen. Vi skal her gi en liten innføring i temaet, så du vet hva det handler om. Vi starter med å se på de vanligste selskapsformene: **eneierforetak**, **ansvarlig selskap** og **aksjeselskap**.

Eneierforetak

I et eneierforetak er det én person som eier bedriften alene. La oss si at du er denne eieren. Da er du alene om å ha ansvaret for økonomien og for måten bedriften blir drevet på. Her er det ikke noe skille mellom bedriftens økonomi og din private økonomi.

Eneierforetak

Hvis bedriften for eksempel går med tap, må det dekkes av bedriften og av din private formue. Vi sier at eieren har ubegrenset ansvar. Denne selskapsformen passer derfor best for virksomheter med nokså små investeringer og liten risiko.

Ansvarlig selskap

Et ansvarlig selskap har to eller flere eiere. Eierne har ubegrenset ansvar (akkurat som i et eneierforetak). De må altså dekke eventuelle tap med bedriftens og med sin personlige formue. I tillegg har eierne noe som kalles **solidarisk ansvar**. Det betyr at om en eller flere av eierne ikke klarer å betale sin del av gjelden, kan kreditor (den som eierne har gjeld til) kreve at eiere som har råd til å betale, dekker gjelden for de andre også. Eierne må i neste omgang gjøre opp seg imellom. Risikoen og ansvaret blir dermed fordelt på alle eierne. Når et eneierforetak skal utvide er det ganske vanlig å organisere det som et ansvarlig selskap ved å ta inn flere eiere.

Ansvarlig selskap

Kapittel 10

Førstehjelp

Dette emnet ble grundig gjennomgått i læreboka i det første året i videregående skole. Sørg for å holde kunnskapene dine ved like og repeter det du lærte i fjor.

Både kokker og servitører arbeider sammen med andre; det vil si medelever/kollegaer og – ikke minst – gjestene. Vi vil før eller siden komme opp i situasjoner der noen er skadet eller er blitt akutt syke. Da er det viktig å kjenne til grunnleggende førstehjelp. I tillegg må vi raskt kunne tilkalle faglig hjelp, dvs. sykepleier eller lege. Sett opp en plakat med nødnummer og lær nummeret utenat. Nødnummeret er fortsatt 113, men det er planer om å endre dette. Følg med og hold deg orientert om denne viktige informasjonen.

Rask handling med grunnleggende førstehjelp kan være avgjørende og må praktiseres mens vi venter på hjelp/fagfolk. Alle ansatte/elever bør kjenne til og øve på «vanlige» situasjoner. Finn også ut om det er noen på arbeidsplassen som kan mer og som kan tilkalles raskt. Alle kan bidra med noe; f.eks. berolige pasienten, legge i stabilt sideleie, kjøle ned brannskader, bandasjere åpne sår, stoppe blødninger, skape ro rundt situasjonen, og – ikke minst – være et medmenneske.

God kunnskap om førstehjelp gir trygghet i arbeid med mennesker.

Norsk Luftambulans, Røde Kors og andre tilbyr kurs i førstehjelp. Norges Blindforbund, Norsk Epilepsiforbund, Landslaget for hjerte- og lungesyke har også informasjon.

Hvis du ikke kjenner den personen som trenger førstehjelp (f.eks. en gjest i restauranten), kan det være lurt å se etter om vedkommende har et kjede, et armbånd eller en ring med symbol som

Kapittel 11

Faguttrykk/råvarer/ tilberedningsmetoder

Servitørens og kokkens fagterminolog bygger tradisjonelt på fransk og er tilpasset hvert enkelt språk. Dette virker kanskje merkelig, men det forenkler kommunikasjonen, og gjør også at vi kan samarbeide med og forstå kollegaer fra andre nasjoner. Det er vanlig at faguttrykk eller tilberedningsmetoder blir brukt i menyene rundt omkring i de ulike restaurantene, og når servitørene presenterer og forklarer rettene for gjestene.

Du finner flere faguttrykk i boka Profesjonell matlaging.

A

aioli	- majones pisket med hvitløk
anglaise	- mest brukt om poteter og grønnsaker som er kokt i vann
à la	- på samme måte som
à la carte	- etter menyen, slik at gjesten fritt kan sette sammen måltidet etter den
allumettes	- skjæremåte 2 mm x 2 mm x 50 mm (fyrstikkliggende strimler)
al dente	- betyr <i>til tannen</i> . Ingrediensene gir tyggemotstand etter tilberedning (om pasta eller grønnsaker)
annetservice, 2. servise	- saus og/eller poteter eventuelt annet garnityr som serveres ved siden av slik at gjesten kan forsyne seg selv eller bli servert
à part	- det som blir servert ved siden av (saus, poteter eller garnityr)
à point	- stekegrad for kjøtt; medium rosa
aromater	- urter eller røtter som gir maten god smak (aromate – velluktende plante)
au four	- stekt i ovn
au naturel	- brukes om råvarer som serveres rå eller er tilberedt uten tilsetninger

Stikkord

A

à la carte 103
 à la carte-servering 133
 à part 61, 82
 aksjeselskap 177
 alkoholoven 156
 alternativspørsmål 42
 americano 152
 amerikansk servering 82
 ananas 165, 173
 and 162
 anleggsmidler 179
 anretning 135, 138
 ansvarlig selskap 176
 ansvarsområder 125
 apotek 66
 appelsin 166
 arbeidsordre 140
 arbeidsstilling 81
 arbeidsteknikk 58
 artisjokker 106
 aspargesspade 65
 atmosfære 24
 avanse 183
 avfallstallerken 158
 avslutningsfasen 47

B

balanse 181
 bankett 119
 bankkort 142
 bar 137
 bararbeid 155
 barnemeny 119
 bartender 20, 155
 behov 24, 39
 behovsfasen 42, 46
 behovstilfredsstillelse 38
 bemanning 85
 beregning av drikkevarer 148
 bestemors have 154

bestikk 62, 80, 92
 bestikk fra brett 75
 bestillinger 141
 bestillings skjema 123
 betalingsmåter 142
 bidragsmetoden 182, 188
 biff sauté Stroganoff 171
 biff tartar 174
 blåskjell 105
 bonger 141
 bord, vask og vedlikehold 90
 borddekking 113
 bordeauxglass 69
 bordformasjon 127
 bordkort 114
 bordplassering 111-113
 bouillabaisse 106
 brennevin 147, 148, 167
 brett 74
 brunsj 118
 bryllup 111
 budsjett 190
 bufféserving 119
 burgunderglass 69
 bærehånd 70
 bæreteknikk 70, 71
 bølgen 110
 båten 109

C

café au lait 152
 caffè latte 152
 caffè mocca 152
 cappucino 152
 chai latte 154
 champagne 144
 champagnefrokost 118
 champagneglass 69
 chateaubriand 163
 cocktailglass 67
 cortado 152

Crêpes Suzette 172
 cupskål 67
 Cæsar-dressing 174

D

dagens meny 133
 dagsoppgjør 143
 dekantering 145
 dekanteringskurv 67
 dekkevakt 125
 dekningsbidrag 188
 dessertgaffel 63
 dessertskje 63
 desserttallerken 70
 dessertvin 148
 dessertvogn 68
 direkte kostnader 183
 distribusjon 39
 dobbelt storseil 108
 driftsbudsjett 190
 drikkevarer 135, 144
 drinker 155
 duker 94-99
 dåp 113
 dårlig sirkel 27

E

E-bord 99
 eksternt samarbeid 35
 eneeierforetak 176
 engelsk servering 83
 entrecôte 163
 espresso con panna 152
 espressobaserte kaffedrikker
 151
 etikk 49
 Euro Skills 20

F

faguttrykk 195

faguttrykk vin 202
 faktura 143
 farrisglass 69
 faste kostnader 188
 fatbestikk 64
 fatsservering 81
 femretters meny 102
 festbord 113
 finansiering 178
 finansieringsmetoder 180
 firemannsbord 96
 fisk- og skalldyrbord 121
 fiskefat 157
 fiskegaffel 64
 fiskekniv 64, 158
 fiskespade 66
 fjærfe 158, 161
 flagget 107
 flambering 83, 166
 - av desserter 172,
 - av kjøtt 169
 flamberingspanner 67
 flamberingsutstyr 167
 flamberingsvogn 67
 flambert ananas 173,
 - biff 171,
 - flyndrefilet 168,
 - kalvemedaljong 169
 flamberte jordbær 172,
 - lammekoteletter 170,
 - reinsdyrmedaljonger 170,
 - reker 168
 flasker 81
 flatfiks 159
 flyndre 159
 flyndrefilet 168
 fondygaffel 65
 food and beverage manager
 122
 fordeling av arbeidsoppgaver
 125, 137
 forrettallerken 70
 forrettcocktail 105
 fortjeneste 183
 forvask 89

forventninger 24
 fransk dressing 174
 fransk servering 83
 frokost 102, 117
 frokostbuffé 117
 frokostmenyer 118
 froskelår 105
 frukt 106, 158
 fruktgaffel 65
 fruktkniv 65
 fyrstikker 58
 førstehjelp 192

G

gaffel 62
 garderobe 138
 gjest 25, 41
 gjestebehandling 21
 gjestekontakt 85
 gjesteloyalitet 47
 glass 68, 92, 102
 glass på brett 74
 god sirkel 27
 gourmetskje 64
 gravet laks 160
 gravlaks 105
 gripebestikk 63, 76, 158, 167
 grønn te 154
 gullbryllup 112
 gås 162

H

hasselbackpoteter 128
 hentehånd 70
 hesteko-bord 98
 hetvin 148
 hetvinsglass 69
 hjelpemidler 58
 holdninger 14
 hovedvask 89
 hovmester 137
 hummer 105
 hummergaffel 65
 hummertang 65
 hvitvin 148

hvitvinsglass 69
 hygieneforskrifter 89
 håndserviett 58

I

IK-mat 89
 indirekte kostnader 183
 indre motivasjonsfaktor 32
 innbetaling 191
 innkjøpspris 183
 Innovasjon Norge 180
 innstilling 30
 inntakskost 183
 institusjonskock 14
 intern kunde 25
 internt samarbeid 35
 iskaffe 152

J

jordbær 172
 jubileumsbryllup 112
 julebord 121

K

kaffe 77, 149
 kaffe avec 77
 kaffe/te komplet 118
 kaffemaskin 150
 kakespade 66
 kakevogn 68
 kalkulasjon 187
 kalkulasjonstall 186
 kalkulator 142
 kalkun 162
 kalvemedaljong 169
 kapitalbehov 178
 karaffel 69
 karott 67
 kasse 140
 kassekreditt 180
 kassesystem 140
 kassaapparat 136
 kaviarkniv 65
 kjeglen 107
 kjøreplan 124

kjøtt 158, 163
 kniv 62
 koffeinfri kaffe 153
 kokkeyrket 13
 koldtbord 103, 121
 kollega 25
 kommunikasjon 33, 36
 komplementære produkter 43
 konfirmasjon 113
 kongebord 98
 konkurranser 19
 kontaktfasen 40
 kontant betaling 142
 kontinental frokost 118
 kopp og skål 70
 korleksjon 142
 kortleser 142
 Kotler, Philip 37
 krabbe 105
 kredittkort 142
 krepss 105
 krepsegaffel 65
 krepsekniv 65
 kronen 109
 kroppsspråk 34, 41
 kundeloyalitet 48
 kunderegister 48
 kundetyper 22
 kurs- og konferanselokaler 138
 kuvert 60
 kuvertasjett 70
 kuvertavstand 60
 kuvertpris 61, 85
 kvalitetssikring 91
 kveldsbuffé 121
 kylling 161

L

lagring av vin 147
 lagringsvin 145
 laks 159
 laksekniv 66
 lammekoteletter 170
 lammelår 164
 lammesadel 165

langbord 97
 legering 174
 legge opp mat 82
 lighter 58
 likviditetsbudsjett 191
 lintøy 135
 liten gaffel 62
 liten kniv 62
 liten suppeskje 63
 lommebok 59
 lukkede spørsmål 42
 lunsj 103, 118
 lunsjbuffé 120
 lysestaker 93
 lån 180
 låneordninger 180

M

macchiato 152
 markedsføring 37, 39
 markedsundersøkelse 39
 marokkansk myntete 154
 melk 153
 melkesteamer 150
 mennesketyper 22
 meny 84
 menyforklaring 128
 menynøkkel 61
 mersalg 43
 merverdiavgift 140, 184
 middag 118
 middagstallerken 70
 mineralvann 147
 minimumspris 189
 minus-opplevelse 29
 mise en place 59
 moral 49
 motivasjon 32
 motivasjonsfaktorer 32
 muntlig kommunikasjon 34
 musserende vin 144, 148
 mva. 184
 mål 32
 måltider 117

N

nattmat 119
 navnedag 113
 negativt stress 51
 nordisk mesterskap 19
 Norgescup 19
 normer 49
 null-opplevelse 29
 nysølv 62
 nøtteknekker 65, 66

O

oksefilet Wellington 164
 omløpsmidler 179, 180
 Oolong-te 154
 oppdekking 60, 94, 100-106
 oppfølgingsfasen 47
 oppgjør 140, 142
 oppvask 88, 135, 139
 oppvaskmaskin 89
 oppvaskmiddel 89
 Oslo-cup 19
 ostekniv 66

P

pantelån 180
 pepperbøsser 93
 personlig hygiene 15
 personlig utvikling 31
 personlig ytre 41
 personlige egenskaper 30
 personlige mål 32, 33
 piggvar 159
 plassering av gjester 111-113
 pluss-opplevelse 29
 polering 91
 porselen 68, 93
 PR 38
 presentasjonsfasen 46
 presskanne 150, 151
 prisberegning 185
 prisfastsettelse 181
 produksjonshygiene 88
 produkt- og tjenesteutvikling 39

produktkunnskap 41
Public Relations 38
pyramiden 110
påslagsmetoden 182, 186

R

réchaud 67, 158, 167
reclamare 37
regnskap 140, 191
reinsdyrmedaljonger 170
reiselivsnæringen 9
rekecocktail 128
reker 168
reker naturell 105
reklame 37, 39
renhold 88
renholdsplan 91
restaurantkokk 14
restaurantutstyr 62
resultatbudsjett 190
rooibush fireside 154
roquefortdressing 174
rosévin 148
runde bord 97
russisk dressing 174
russisk servering 83, 84
rustfritt stål 62
rutiner 135
ryddeteknikk 70, 72
rødvin 148
rødvinsglass 69
røykelaks 105
råvarer 195

S

salatdressinger 173, 174
salg 38, 39
salgsregistrering 140
salgssamtalen 39, 40
saltbøsser 93
samarbeid 35
sannhetens øyeblikk 28
sauce vinaigrette 174
sausenebb 67
sauseskje 66

sauseøse 66
selskapsarrangement 122, 126
selskapsavtale 177
selskapsformer 176
selskapsservering 122
selvkost 183
selvkostmetoden 182
servering 117, - av drikkevarer 144
serveringsbolle 67
serveringsmetoder 82
serveringstemperatur 146, 147
serveringsvogn 67
service 21
servicebord 84
serviceopplevelse 24
serviett Bretting 106
servietter 106
servise 68
servitøroppgjør 143
servitørveske 59
servitøryrket 11
sjøtunge 159
skinkekniv 66
skje 63
skjenkebevilling 156
sko 17
skriftlig kommunikasjon 34
skriver 141
skyllebolle 66
smørbrødbord 121
smørbrødvogn 68
smørkniv 65
sneglegaffel 65
sneglepanne 66
snegler 105
snegletang 64
sortering av oppvask 89
soyamelk 153
spagetti 106
spesialbestikk 64
spesialkost 134
spesialkostbestilling 126
spesialoppdekking 104
sponsing 38

spørreskjema 48
standardbestikk 62
standardgrep 71
standardoppdekking 102
stasjon 60
stasjonsbar 126
stasjonsinndeling 124, 127
sterkvin 148
sterkvinsglass 69
stoler 99, - vask og vedlikehold 90
stor fiskegaffel 66
stor gaffel 62
stor kniv 62
stor suppeskje 63
storseilet 108
stress 51
støtteordninger 180
sukker og fløte 78
supé 119
suppe fra terrin 84
suppeskje 63
suppetallerken 70
suppeterrin 67
supplere 61, 80
supplering 102
svart te 154
svinemedaljonger 128
svinn 188
syreinnhold 146
særagifter 184
sølv 62
sølvbryllup 112

T

tallerkener 70, 93
tallerkenservering 71
te 79, 154
temperering 146
termos 150
teskje 63
Thousand Island 174
tilberedningsmetoder 195
toast melba 128
toll 184

touch screen 140
tournedos 164
tradisjonell plassering 101
traktekaffe 151
transjering 157
transjering 83, 157,
- av fisk 159,
- av fjærfe 161,
- av frukt 165,
- av kjøtt 163
transjeringkniv 65
transjeringsbrett 158
transjeringsgaffel 65
treretters meny 101

U

U-bord (hestesko) 98
under service 62
undertallerken 76
uniform 15, 16
utbetaling 191
utlevering av drikkevarer 135

V

vaktlister 134
vannbad 67
vannglass 69
variable kostnader 188
varmeplate 158
verbal kommunikasjon 34
vifte med støtte 110
vin 147, 202
vinglass 68
vinkelner 20
vinkjeller 147
vinkjøler 67
vinopptrekker 58, 144
vinskjenking 79
vintage port 145
vinvalg 128
visuell kommunikasjon 34
voucher 143

W

World Skills 19, 20

Y

yrkesvalg 9, 17
yrkes-VM 19
ytre motivasjonsfaktor 32

Ø

økologisk frokost 118
øl 80, 147
ørret 159
østers 105
østersgaffel 64

Å

åpne spørsmål 42
åpning av vin 144
årgangsportvin 145